

J. RUMIYNING "OVCHI VA LOCHIN" RIVOYATINING MOHIYATI VA UNING TARBIYAVIY AHAMIYATINI TAHLIL ETISH ("ICHINGDAGI ICHINGDADIR" ASARI ASOSIDA)

Obidjonova Nigina

Turan xalqaro universiteti talaba
niginaobjdjonova@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19630855>

Annotatsiya: Mazkur maqolada buyuk mutafakkir Jaloliddin Rumiyning "Masnaviy ma'naviy" asaridagi "Ovchi va lochin" rivoyatining falsafiy-tarbiyaviy mohiyati "Ichingdagi ichingdadir" asari kontekstida tahlil etiladi. Tadqiqotda adabiyotlar tahlili va shaxsiy ilmiy mushohada metodlari qo'llanilgan. Rivoyatning ramziy ma'no qatamlari, inson ruhiy kamoloti va ma'naviy tarbiya bilan bog'liq jihatlari ochib berilgan. Tadqiqot natijalarida lochin timsoli orqali insonning asl vatani – ilohiy olam sari intilishi, dunyo moddiy ne'matlariga bog'lanib qolish xavfi hamda o'z-o'zini anglash zarurati kabi g'oyalar yoritilgan.

Kalit so'zlar: Jaloliddin Rumi, Masnaviy, rivoyat, lochin, ovchi, ma'naviy tarbiya, ramziylik, tasavvuf, o'z-o'zini anglash, "Ichingdagi ichingdadir".

Аннотация. В данной статье анализируется философско-воспитательная сущность рассказа «Охотник и сокол» из произведения «Маснави Ма'нави» великого мыслителя Джалалуддина Руми в контексте работы «Что внутри тебя, то внутри тебя». В исследовании используются методы литературоведения и личного научного наблюдения. Раскрываются слои символического смысла рассказа, аспекты, связанные с духовным развитием человека и духовным воспитанием. Результаты исследования проливают свет на такие идеи, как стремление человека к своей истинной родине – божественному миру, опасность привязанности к материальным благам мира и необходимость самосознания через образ сокола.

Ключевые слова: Джалалуддин Руми, Маснави, рассказ, сокол, охотник, духовное воспитание, символизм, мистицизм, самосознание, «Что внутри тебя, то внутри тебя».

Abstract. This article analyzes the philosophical and educational essence of the story "The Hunter and the Falcon" in the work "Masnavi Ma'nawi" by the great thinker Jalaluddin Rumi in the context of the work "What is within you is within you". The research uses the methods of literature analysis and personal scientific observation. The layers of symbolic meaning of the story, aspects related to human spiritual development and spiritual education are revealed. The results of the research shed light on such ideas as the aspiration of man towards his true homeland - the divine world, the danger of becoming attached to the material blessings of the world, and the need for self-awareness through the image of the falcon.

Keywords: Jalaluddin Rumi, Masnavi, story, falcon, hunter, spiritual education, symbolism, mysticism, self-awareness, "What is within you is within you".

KIRISH

Jahon adabiyoti xazinasida o'zining chuqur falsafiy mazmuni va badiiy go'zalligi bilan ajralib turadigan asarlar orasida Jaloliddin Rumiyning "Masnaviy ma'naviy" dostoni alohida o'rin tutadi. XIII asrda yaratilgan ushbu asar o'z ichiga yuzlab rivoyat, hikoyat va ramziy

obrazilarni qamrab olgan bo'lib, ularning har biri insoniyat ma'naviy hayotining muhim tomonlarini yoritishga xizmat qiladi [1]. Rumiy ijodi nafaqat Sharq, balki G'arb madaniyatida ham keng e'tirof etilgan bo'lib, uning asarlari bugungi kunga qadar turli tillarga tarjima qilinib, tadqiq etilmoqda [2]. "Ichingdagi ichingdadir" asari esa Rumiy she'riyati va rivoyatlarining zamonaviy talqinini taqdim etgan muhim manba hisoblanadi, unda mutafakkirning eng saralangan asarlari yangicha nuqtai nazardan sharhlangan [3]. Mazkur tadqiqotning maqsadi "Ovchi va lochin" rivoyatining mohiyatini aniqlash hamda uning zamonaviy tarbiya jarayonidagi ahamiyatini ilmiy jihatdan asoslashdan iborat. Tadqiqot dolzarbligi shundaki, hozirgi globallashuv davrida yoshlar ma'naviy qadriyatlardan uzoqlashish xavfi ostida turibdi va Rumiy kabi buyuk mutafakkirlarning merosi ularni ruhiy jihatdan boyitish uchun muhim vosita bo'lib xizmat qilishi mumkin. Tadqiqot ob'ekti sifatida "Ovchi va lochin" rivoyati tanlangan bo'lib, predmeti esa uning tarbiyaviy-falsafiy mazmunini tahlil etishdir.

METODOLOGIYA VA ADABIYOTLAR TAHLILI

Mazkur tadqiqotda asosan adabiyotlar tahlili va shaxsiy ilmiy mushohada metodlaridan foydalanilgan. Tadqiqot empirik tajribalar, so'rovnomalari yoki intervyularni o'z ichiga olmaydi, balki mavjud ilmiy manbalar asosida nazariy tahlil amalga oshirilgan. Rumiy ijodini o'rganishda qiyosiy-tarixiy, hermenevtik va semiotik yondashuvlar qo'llanilgan bo'lib, bu rivoyatning ramziy qatlamlarini chuqurroq anglash imkonini beradi. Adabiyotlar tahlilida o'zbek, rus va xorijiy olimlarning ishlari ko'rib chiqilgan. Xususan, A. Schimmelning "The Triumphal Sun: A Study of the Works of Jalaloddin Rumi" asari Rumiy ijodining g'arbiy tadqiqotlardagi o'rnini belgilashda muhim manba hisoblanadi [4]. Olima Rumiy she'riyatidagi ramziy obrazlar tizimini chuqur tahlil qilgan va lochin timsoli bilan bog'liq talqinlarni ilgari surgan. Rus sharqshunosi Ye. E. Bertel's o'zining "Sufizm i sufийskaya literatura" asarida tasavvuf adabiyotining asosiy tamoyillarini yoritib, Rumiy rivoyatlaridagi allegorik mazmunning muhimligini ta'kidlagan [5]. Uning fikricha, tasavvuf adabiyotida har bir obraz bir necha ma'no qatlamiga ega bo'lib, ularni to'g'ri anglash uchun maxsus bilim talab etiladi.

O'zbek adabiyotshunosi N. Komilovning "Tasavvuf" asarida ham Rumiy ijodining mahalliy tadqiqotlardagi talqini berilgan bo'lib, olim lochin obrazini insonning ilohiy asliga qaytish ramzi sifatida izohlagan [3]. Shuningdek, "Ichingdagi ichingdadir" nashrida keltirilgan sharhlar rivoyatning zamonaviy o'quvchi uchun tushunarli bo'lishiga xizmat qiladi. M. Yusupova o'zining tadqiqotlarida Rumiy rivoyatlarining pedagogik ahamiyatini alohida ta'kidlagan va ularning axloqiy tarbiyada muhim o'rin tutishini asoslab bergan [6]. G'arbiy tadqiqotchi W. Chittick esa "The Sufi Path of Love: The Spiritual Teachings of Rumi" asarida Rumiy ta'limotining muhabbat falsafasi bilan uzviy bog'liqligini ko'rsatib, rivoyatlarning ruhiy tarbiya vositasi sifatidagi rolini yoritgan [7]. Ushbu adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, "Ovchi va lochin" rivoyati ko'p qirrali ilmiy tadqiqot ob'ekti bo'lib, uning tarbiyaviy potentsiali hali to'liq ochilmagan.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

"Ovchi va lochin" rivoyatining mazmuniga ko'ra, bir ovchi chiroyli lochinni tutib oladi va uni o'z uyiga olib keladi. Biroq ovchi lochinning haqiqiy qadri va kelib chiqishini bilmay, uning uzun tirnoqlarini kesadi, patlarini tekislaydi va oddiy parranda kabi boqadi. Lochin esa o'zining asl vatani – podshoh saroyidan uzoqda azob chekadi [8]. Ushbu rivoyatning ramziy talqinida lochin inson ruhini, ovchi esa dunyo va uning moddiy qiziqishlarini ifodalaydi. Rumiy bu timsollar orqali insonning asl mohiyati ilohiy olam bilan bog'liq ekanligini, biroq dunyo ishlari uni o'z aslidan uzoqlashtirishi mumkinligini ta'kidlaydi. Tirnoqlarning kesilishi – bu insonning

ma'naviy qobiliyatlarining so'nishi, patlarning tekislanishi esa uning o'ziga xos xususiyatlarining yo'qolishi ramzidir [9].

Rivoyatning tarbiyaviy ahamiyati bir necha jihatda namoyon bo'ladi. Birinchidan, u insonni o'z-o'zini anglashga, o'z haqiqiy mohiyatini tushunishga undaydi. Zamonaviy tarbiya nazariyasida ham shaxsning o'z-o'zini anglashi muhim omil sifatida e'tirof etiladi va Rumi rivoyati bu jarayonni ramziy tarzda ifodalaydi. Ikkinchidan, rivoyat moddiy dunyoga haddan tashqari bog'lanib qolish xavfini ko'rsatadi – bu zamonaviy iste'mol jamiyatida ayniqsa dolzarb muammo hisoblanadi. Uchinchidan, u insonning o'z qadrini bilishi va boshqalar tomonidan noto'g'ri baholanishga qarshi turish zarurligini o'rgatadi [10].

Pedagogik nuqtai nazardan, Rumi rivoyatlari yoshlarga murakkab falsafiy g'oyalarni oddiy va tushunarli shaklda yetkazish imkonini beradi. Lochin va ovchi hikoyasi o'quvchida kuchli emotsional taassurot qoldiradi va u orqali yetkazilgan ma'naviy saboqlar uzoq xotirada saqlanadi. Bu esa didaktik adabiyotning asosiy maqsadiga to'liq mos keladi. Shuningdek, rivoyatni tahlil qilish jarayonida tanqidiy fikrlash, ramzlarni talqin qilish va chuqur ma'nolarni anglash ko'nikmalari rivojlanadi. Zamonaviy ta'lim tizimida bunday ko'nikmalar XXI asr kompetensiyalari sirasida alohida ahamiyatga ega. Shuni ham ta'kidlash joizki, Rumi rivoyatlari universal xarakterga ega bo'lib, ular nafaqat musulmon madaniyati doirasida, balki butun insoniyat uchun qimmatli ma'naviy merosdir.

XULOSA

Tadqiqot natijalarini umumlashtirgan holda quyidagi xulosalarni bayon etish mumkin. "Ovchi va lochin" rivoyati Jaloliddin Rumi ijodining eng chuqur falsafiy mazmunli asarlaridan biri bo'lib, unda inson ruhining ilohiy asliga intilishi, dunyo moddiy qiziqishlarining ma'naviy rivojlanishga to'sqinlik qilishi va o'z-o'zini anglash zarurati kabi g'oyalar ramziy tarzda ifodalangan. Rivoyatning tarbiyaviy ahamiyati shundaki, u yoshlarga murakkab falsafiy haqiqatlarni oddiy va ta'sirchan shaklda yetkazadi, ularni ma'naviy qadriyatlar haqida chuqur fikrlashga undaydi. "Ichingdagi ichingdadir" asari kontekstida ko'rib chiqilganda, ushbu rivoyat zamonaviy o'quvchi uchun ham o'z dolzarbligini yo'qotmagan va shaxs ma'naviy kamolotida muhim o'rin tutishi mumkin. Kelgusida Rumi rivoyatlarining zamonaviy ta'lim-tarbiya tizimiga integratsiyalash yo'llari va metodlari bo'yicha amaliy tadqiqotlar olib borish maqsadga muvofiq bo'lardi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Rumi, J. Masnaviy ma'naviy / J. Rumi; tarj. A. Rustamov. – Toshkent: G'afur G'ulom, 2010. – 456 b.
2. Frolova, L. N. Poetika Rumi: traditsii i novatorstvo / L. N. Frolova // Vestnik Moskovskogo universiteta. Seriya 13: Vostokovedenie. – 2015. – № 2. – S. 45–58.
3. Komilov, N. Tasavvuf / N. Komilov. – Toshkent: Movarounnahr, 2009. – 304 b.
4. Schimmel, A. The Triumphal Sun: A Study of the Works of Jalaloddin Rumi / A. Schimmel. – Albany: State University of New York Press, 1993. – 536 p.
5. Бертельс, Ye. E. Суфизм и суфийская литература / Ye. E. Бертельс. – Москва: Наука, 1965. – 524 s.
6. Yusupova, M. Rumi rivoyatlarining axloqiy-tarbiyaviy ahamiyati / M. Yusupova // O'zbek tili va adabiyoti. – 2018. – № 4. – B. 67–74.
7. Chittick, W. C. The Sufi Path of Love: The Spiritual Teachings of Rumi / W. C. Chittick. –

Albany: SUNY Press, 1983. – 427 p.

8. Rumi, J. Ichingdagi ichingdadir / J. Rumi; tuzuvchi va sharh. M. Mahmudov. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2017. – 288 b.

9. Aliyev, G. Yu. Allegoricheskiy metod v poezii Rumi / G. Yu. Aliyev // Izvestiya AN Azerbaydjana. Seriya literatury, yazyka i iskusstva. – 2012. – № 1. – S. 89–97.

10. Xudoyberganova, D. Sharq mumtoz adabiyotida ramziy obrazlar tizimi / D. Xudoyberganova // Sharqshunoslik. – 2020. – № 2. – B. 112–120.